

Terje Alfnes
Grusveien 16A, NO-1430 Ås
Tlf. 64 94 11 68, mob. 918 61 149
E-post: ast.alfnes@online.no

AD ENDRINGSFORSLAG GRAVFERDS- OG KIRKELOVEN

Fellesmerknader fra kirkegårdsgruppa 2007 til høringsnotat juni 2010, Koppang/Stange/Ås 15.9.2010

Tegnforklaring

Som referanse benyttes så langt den rekker nummereringen i FAD sitt Høringsnotatet juni 2010. Foreslåtte endringer som vi er enige i, har vi stort sett ikke kommentert.

Våre mer konkrete *endningsforslag har vi skrevet i kursiv.*

I tillegg har vi benyttet referansen **Seminar** for synspunkter fra et regionalt seminar i 2008.

0. Hvem vi er

Vi, dvs. Kirkegårdsgruppa 2007 kirkeverge Ove Andreassen i Stor-Elvdal, kirkeverge Ivar Manum i Stange og siv.agr. Terje Alfnes i Ås er tre personer som særlig i 2007 og 2008 samarbeidet nært for om mulig å få etablert et profesjonelt prosjekt "Nytanking felles minnelund/minnsted på kirkegården". Som et ledd i arbeidet arrangerte Stor-Elvdal kirkelig fellesråd et meget givende en-dags regionalt seminar for kirkeverger, kirkegårdsarbeidere og andre interesserte om "Utvikling av kirkegårder med særlig henblikk på minnsteder/minnelunder". Storparten av etterfølgende synspunkter stammer fra dette seminaret, hvis oppsummering er vedlagt.

A. Generelt

Forslagene i det utsendte høringsnotatet mener vi vil bidra på en positiv måte til mer likebehandling av medlemmer av Den norske kirke og alle øvrige, noe som ikke minst er viktig for integrasjonen av våre mange nye landsmenn. Men som seinere kommentert, mener vi at enkelte forslag ikke går langt nok og at her er eksempler på manglende konsekvens. Det samme gjelder også et stykke på vei i tilpassing til den tekniske utviklingen, og ikke minst at de foreslåtte lovendringene dårlig avspeiler flere sider ved samfunnsutviklingen. Med samfunnsutviklingen tenker vi spesielt på at folk flytter mye mer enn tidligere, samtidig som interessen for stell av egne gravsteder synes å avta for hver generasjon (**Seminar** gr.svar 3 pkt. 9b).

Vi mener en må ta mer hensyn til den økende pluraliseringen og individualiseringen i samfunnet som omtalt i høringsnotatet under pkt. 3.2, jf. brukerundersøkelsen TNS Gallup/KA 2004 som viste at allerede den gang mente 50 % flere at det var helt nødvendig med større valgfrihet og muligheter for individuelle gravferdsløsninger enn de som mente det motsatte. Jmfør uttalelsen fra Gjønnestutvalget s. 134: "Det er også en økende tendens til at enkeltpersoner ønsker individuelle ordninger ut fra egne interesser og familieforhold. I situasjoner knyttet til død, sorg og gravferd er det ekstra viktig å være sensitiv og imøtekommende overfor ulike behov."

Gravferdsloven bygger i stor grad på at anlegg og stell av våre kirkegårder/gravlunder skal være et lokalt ansvar. Den spesielle ordningen med at dette ansvaret er tillagt et fellesråd oppnevnt så godt som løst fra kommunestyrets innflytelse, gjør at kommunens oppfølgende ansvarsfølelse og bevilgninger mange steder blir mangelfulle (**Seminar** gr.svar 2 pkt. 1, 3, 8, 9 og 10). I tillegg kommer at brorparten av medlemmene i fellesrådene utpekes av og fra menighetsrådene, hvis medlemmer i svært liten grad er foreslått ut fra og er innforstått med sitt ansvar for kirkegårdene (**Seminar** gr.svar 2 pkt. 5). Ved kirkevalget i 2009 var det f.eks. ingen av kandidatene til menighetsrådene i Ås eller til bispedømmerådet i Borg som hadde ført opp kirkegårdene som sitt interessefelt.

På toppen har departementet vært svært tilbakeholden med å informere og påse at de lokale aktørene gjør den forutsatte jobben tilfredsstillende. Samtidig har det utviklet seg en praksis hvor departementet støtter seg til en håndfull utvalgte rådgivere som nokså egenrådig definerer hva som kan tillates. De lokale aktørene som har den daglige kontakten med brukerne, blir lite trukket med i disse prosessene. Og på de mindre stedene er det også for dårlig økonomiske grunnlag til å kunne delta på dyre etterutdanningskurs o.l. for å oppdatere seg og hente nye impulser, og det har oppstått et udekket behov for en god "verktøykasse" som de kan benytte seg av for utvikling og tilpassing av gravlundene til samfunnsutviklingen (**Seminar** gr.svar 3 pkt. 1-4).

Vi mener løsningen på at Norge skal kunne ta igjen f.eks. svenskene mht. stell og utvikling av kirkegårdene, er å initiere større lokalt engasjement gjennom dels å gi større plass for lokale løsninger, dels å oppfordre til/pålegge lokale valg innen en vid ramme. Mye av denne styringen hører naturlig heime i tilhørende forskrifter og departementets løpende fortolkninger og veiledning. Men også selve lovteksten bør formuleres mer i retning av en rammelov med adgang gjennom lokale vedtekter til å velge og ev. innsnevre tilbudene på den enkelte gravlund (**Seminar** gr.svar 4 pkt. 6). Våre mer konkrete forslag/tanker er omtalt under pkt. 4.1, 4.81, 4.8.2 og under C. Andre merknader/Styrking av lokaldemokratiet.

Endelig vil vi påpeke at den historiske oversikten i 3.2 - Utviklingen i gravferdsforvaltningen, gir et til dels dårlig uttrykk for kommende behov. Omfanget av kremasjon, askespredning, gravlegging for de som ikke tilhører kristendommen m.m., må forventes å øke når den økonomiske forskjellsbehandlingen mellom gravlegging og kremasjon fjernes og etterkommerne av de mange innvandrere får behov for gravplass i Norge.

B. Merknader til de foreslåtte lovendringene

4.5 Overskrift § 5

Som overskrift vil vi beholde ordet Vigsling, det er ikke forbudt å beholde en gammel og tradisjonsrik overskrift selv om innholdet i det etterfølgende er noe utvidet. Seremoni virker så hverdagslig og platt i denne sammenheng. De fleste av oss knytter vigsling til våre kirkegårder og ikke spesifikt til kristendommen, og det er lov å videreføre et ord til en annen betydning enn den opprinnelige, jf. den generelle utviklingen i språket vårt.

4.6 Frist for kremasjon § 10

Det bør vurderes en gang til om der finnes løsninger for ved spesielle ønsker å kunne foreta kremasjon tidligere enn 3 dager etter dødsfallet (jf. hinduenes 24 timers krav), f.eks. lokale politiløsninger etter forhåndssøknad og -dispensasjon før dødsfallet.

4.7 Askespredning § 20

*Vi mener at bortsett fra i og nær drikkevannskilder og offentlige rom, bør askespredning tillates alle steder forutsatt innhentet tillatelse fra grunneier. For havområder og landareal uten spesifikk grunneier, må tillatelse innhentes fra fylket eller Staten. Og det bør også tillates å spre asken på et ev. tilrettelagt felt inne på gravlundene hvis dette blir et lokalt ønske (**Seminar** gr.svar 4 pkt. 6b).*

Vi mener at askespredning vil kunne bli ønsket av flere etter hvert, og da bør betingelsene indikeres noe også i selve loven, og supplert med flere detaljer i forskriftene, ikke bar bortgjemt i Ot.prp., Innst.O. og rundskriv fra departementet.

I vårt arbeid med nytenking ved våre kirkegårder, har vi bl.a. blitt møtt med spørsmålet hvorfor kan det ikke bli avsatt et åpent felt for askespredning på kirkegården hvis dette er et lokalt ønske? Men framfor alt, hvorfor skal det være så strenge restriksjoner på hvor asken kan spres utenfor kirkegården. I f.eks. India går det jo bra med en voldsom askespredning i elva Ganges. Så langt vi kan bedømme er der ingen hygieniske betenkeligheter knyttet til askespredning annet enn for drikkevannskilder, kun følelsesmessige forhold.

Se for øvrig våre etterfølgende kommentarer under pkt. C Typer minneste og gravminner. *Også ved askespredning bør vedkommendes navn kunne få plass på et felles navnet minnesmerke på gravlundene (**Seminar** gr.svar 4 pkt. 6c).*

4.1, 4.81, 4.8.2 Overordna styring for gravlundene

I § 3, eller kanskje best i en egen ny paragraf, *må de viktigste, spesielle forvaltningsmyndighetene omtalt i loven defineres/beskrives. Det gjelder bl.a. menighetsråd, fellesråd, menighetsmøter/soknemøter, gravlundsutvalg/-nemnd og bispedømmeråd. Det er ikke tilfredsstillende for de med andre livssyn å måtte slå opp i særskilte lover/regler for Den norske kirke for å forstå gravferdsloven.*

Vi er som omtalt bl.a. i 4.1 enige i at alle virksomme tros- og livssynssamfunn på stedet må få større innflytelse på utformingen av våre gravlunder. Det foreslåtte tillegget til § 23 kan være greit nok, men det dekker på ingen måte opp de nødvendige endringene for en reell medbestemmelse fra alle livssyn. Ut fra resten av § 23 vil hovedregelen fortsatt være at fellesrådene bestemmer lokalt. I § 4 er menighetsmøtet fratatt uttaleretten, men fortsatt sitter bispedømmerådet på toppen med vetorett og muligheten for å fastsette vilkår for endringene av gravlundene, og disse vil fortsatt utgå ensidig fra Den norske kirke ifølge høringsforslaget. Hvor har det blitt av rettighetene til de øvrige livssynene? Vi er heller ikke overbevist om at det vil dra i ønsket retning å sløyfe § 9 sjette ledd.

En mulig løsning for å rette opp de her påpekte skjevhetene kan være å:

- a) *Utvide fellesrådene og bispedømmerådene med en eller flere fellesrepresentanter for de andre livssynene enn Den norske kirke ved behandling av gravlundssakene.*
- b) *Omgjøre dagens menighetsmøter til soknemøter e.l. med møterett for alle dem som er omtalt i endringsforslaget til § 23.*

Dette vil måtte innebære større direkte dialog mellom departementet og kommunene, noe som anses som en fordel for utvikling av større lokal bestemmelsesrett og derved større felles forståelse for lokale behov og ønsker. Det betyr også at kommunen lokalt får økt ansvar for å etablere formelle organ for forvaltning av kirkegårdene hvor også minoritetene er representert, og *obligatoriske gravlundsutvalg/-nemnder* kan være en god supplerende løsning (se etterfølgende pkt. C). En slik endring vil øke den lokale interessen og derved engasjementet for at gravlundene skal kunne bli "bygdas vakreste sted, et kulturminne for ettertanke og refleksjoner".

5.2 Kremasjonsavgift § 10

Den foreslåtte endringen er et lite skritt i riktig retning, men er langt fra nok. I tillegg bør derfor *siste ledd i § 10 utgå. Allerede nå må kremasjon og gravlegging likestilles økonomisk.*

Som et ledd i likestillingen mellom gravlegging og kremasjon, *bør det i tillegg vurderes om de her omtalte forholda bør flyttes fra § 10 til § 6.*

Likeverdige kostnader er et prinsipp som er så viktig at det bør gjelde uansett økonomiske konsekvenser. Subsidiært kan gravlegging pålegges en avgift for å redusere de private utgiftene ved kremasjon til samme nivå som ved gravlegging. Imidlertid mener vi at fri kremasjon vil få små totale økonomiske konsekvenser ettersom denne løsningen sparer inn så store utgifter til kostbart gravlundsareal. Tiden før ikrafttreden av den nye reviderte gravferdsloven bør være tilstrekkelig til den nødvendige tilpassingen for den overmodne likestillingen og ønskete utviklingen.

En annen viktig grunn til foreslåtte endring, er at overgang til mer kremasjon er den desidert viktigste faktoren for raskt og billigst å løse de sterkt økende plassproblemer på kirkegårdene (**Seminar** gr.svar 3 pkt. 5, 6 og 8), og da kan vi ikke lenger ha en avgiftspolitik som motarbeider dette. Plassproblemene har blitt tydeligere for hvert år og er mange steder allerede prekær tatt i betraktning den lange tiden det tar å opparbeide nye områder.

I byer og større tettsteder er det vanskelig å finne nye egnede arealer uten at reiseavstanden blir uønsket lang for pårørende som ønsker å stille sine gravsteder og bruke gravlunden til å bearbeide sine sorgreaksjoner. På landet vil utvidelse av gravlundene pga. kirkenes plassering oftest kreve nedbygging av dyrket jord, en sterkt begrenset ressurs som myndighetene nå gjør hva de kan for å bevare. Dessuten mener bevaringsmyndighetene at gravlundene ikke kan bli for store rundt våre mange middelalderkirker, og derved oppstår den samme avstandsproblematikken som ved nye gravlunder i byer og tettsteder.

Og endelig, ved å fjerne dagens diskriminering ved kremasjon, vil den økte bruken av dette danne et bedre grunnlag for å utvikle og utbygge/ombygge krematoriene til mindre forurensning.

C. Andre merknader

Vedtekter og avgifter § 21, 1. ledd:

2. setning bør endres til: *Vedtektene skal godkjennes av kommunen og bispedømmerådet.*
For begrunnelse se under Styrking av lokaldemokratiet nedenfor.

Forvaltningsansvar og klageadgang §§ 23.1, 1. ledd og 24, 1. ledd:

Obs. den under pkt. 4.1, 4.8.1, 4.8.2 foreslåtte utvidelse av fellesrådene og bispedømmerådene. Likeledes at menighetsrådene må sikres en tilsvarende utvidelse med representanter fra andre livssyn ved behandling av gravlundssaker når/dersom de skal få samme funksjon som fellesrådene.

Gravlundsutvalg

Vi mener at det bør lovfestes etablering av ett eller flere gravlundsutvalg/-nemnd i hver kommune, oppnevnt av kommunen med gravlundsinteresserte deltakere, hvor også alternative livssyn på stedet blir representert (**Seminar** gr.svar 2 pkt. 6 og 10e). I utgangspunktet skal gravlundsutvalgene ha en rådgivende funksjon for å avlaste fellesrådene, men de bør i tillegg få en formell uttalelsesrett i viktige gravlundssaker (**Seminar** gr.svar 3 pkt. 12).

Vi mener erfaringene med kirkegårdsutvalg er så gode at de bør gjøres obligatoriske (**Seminar** gr.svar 2 pkt. 10e). De bør oppnevnes av kommunen blant gravlundsinteresserte personer, hvor også alternative livssyn blir representert. Slike utvalg vil avlaste fellesrådene og ikke minst øke det lokale engasjementet for løpende stell og vedlikehold på gravlundene. Og med den brede sammensetningen og den foreslåtte uttalelsesretten vil disse utvalgene kunne være med dekke opp den manglende innflytelsen fra alle tros- og livssynssamfunn på stedet (se våre merknader til overordna styring pkt. 4.1, 4.8.1 og 4.8.2 foran).

Typer minnested og gravminner

Vi mener at gravferdsloven må inneholde en bestemmelse om at fellesrådene får ansvaret for å vurdere sitt eget tilbud og å informere brukerne om dette, og i den grad det ikke passer inn i loven, vise til forskrifter for en mer detaljert oversikt over de typer minnested som finnes.¹⁾

¹⁾ Kirkegårdsgruppa 2007 listet ved etableringen opp følgende:

Fordeler felles minnested

1. Bedre tilpasset tilbud for mange etterlatte
2. Noe lengre historiske linjer på kirkegårdene
3. Mer velstelte kirkegårder
4. Innsparing av kirkegårdsareal, jf. økende plassproblemer.

Typer minnested

- Anonyme: a) For urner (f.eks. Hamar, Trondheim, Ås)
b) Barneminnelund for urner og kister (Oslo)
c) Atskilt/uavhengig fra gravfelt (Alta)
- Navnete: a) For urner (f.eks. Bærum, Oslo, Trondheim)
b) For urner og kister (f.eks. Stavanger, Åmot)
c) For fremmede religioner (obs. muslimer spesielle krav)
d) For enkeltgraver som slettes
e) For askespredning?

For å imøtekomme nye behov som følge av samfunnsutviklingen, er det nødvendig at de lokale aktørene gjøres oppmerksomme på mulighetene som finnes og at de videreformidler dette til sine brukere (**Seminar** gr.svar 2 pkt. 13 og 14), det er vanskelig å vurdere og etterspørre løsninger som ikke er kjente.

Samfunnsutviklingen har gjort at folk flytter mye mer over større avstander. Dette vanskeliggjør stell av egne gravsteder og øker behovet for nye former for minnested og gravminner (**Seminar** gr.svar 3 pkt. 9). Det trengs løsninger hvor det løpende blir stelt og det er noen som f.eks. tar bort blomsterbuketter fra sporadiske besøk så snart disse visner ned. I Kirkegårdsgruppa har vi registret spesiell stor interesse for felles navnet minne-

sted/minnesmerke når vi har snakket med vanlige brukere, vi har registrert en rask vekst nettopp av denne typen i Sverige, og løsningen er også etablert og er under utvikling ved enkelte kirkegårder i Norge. Vi mener at med god planlegging vil storparten av de ulike typer minnested kunne få plass innen et begrenset område på gravlunden (**Seminar** gr.svar 1 pkt. 2 og 3).

I de fleste tilfellene har navn og personlige data for den avdøde blitt oppført på egne navneplater på felles minnesmerker etter gravlegging, urnenedsetting og ved overføring fra eldre gravminner og graver som slettes for å bevare de historiske linjene noe lenger. Mange har nøydt seg med navn og årstall på navneskiltene, men vi har mottatt mange reaksjoner på at også datoene og ev. pikenavn bør være med, noe det vitterlig ville vært plass til hvis det hadde blitt tatt hensyn til det ved planleggingen. Som omtalt foran under pkt. 4.7 Askespredning, *må vedkommendes navn kunne få plass på et felles minnesmerke på gravlunden også ved askespredning. Det gjelder enten spredningen har skjedd utenfor eller på ev. askespredningsfelt inne på gravlunden.* Jf. sjøfolk og andre som omkommer og som en ikke finner igjen (**Seminar** gr.svar 4 pkt. 6c).

Styrking av lokaldemokratiet

Som nevnt innledningsvis under pkt. A mener vi det er viktig at den reviderte gravferdsloven åpner for flere lokale valg innen en videre ramme, at selve lovteksten formuleres mer i retning av en rammelov med adgang gjennom lokale vedtekter til å velge og ev. innsnevre tilbudene på den enkelte gravlunden (**Seminar** gr.svar 4 pkt. 6). Dette mener vi er et riktigere prinsipp, samtidig som det vil utløse større lokalt engasjement og derved bedre stell og tilrettelegging iht. samfunnsutviklingen.

Men samtidig som den lokale sjølråderetten økes, må en ta vare på den spisskompetansen som i dag finnes ved bispedømmekontorene. *Løsningen kan kanskje være at godkjenningsmyndigheten som i dag ligger hos bispedømmerådet/bispedømmekontoret, endres i retning av en rådgivingsfunksjon, samtidig som dette regionale organet i større grad fokuserer på formidling av nyheter og løsninger fra andre gravlunder* (**Seminar** gr.svar 3 pkt. 1-4).

I tillegg til de konkrete tiltakene nevnt under pkt. 4.1, 4.81, 4.8.2, bør en også vurdere om der kan være andre løsninger som stimulerer til større kommunalt engasjement og ansvar for økonomien enn dagens spesielle ordning hvor så mye er overlatt til fellesrådene. Også den ønskete medbestemmelse fra andre livssyn enn det kristne, tilsier at en bør se nærmere på hele arbeidsdelingen og ansvaret for gravlundene mellom departement, fylkesmann, kommune, fellesråd og de kirkelig valgte menighetsråd og bispedømmeråd. §§ 4, 20 og 23 må sjekkes ut så formuleringene dekker det tilsiktete etter intensjonene i resten av loven.

Som nok et ledd i å styrke det lokale og folkelige engasjementet, ber vi om at alle innsendte merknader blir gjort tilgjengelig på departementets hjemmeside og at dette blir annonsert utad. Dette er blitt gjort med til-siktet virkning i andre lovsaker, bl.a. for Markaloven i 2008.

Med hilsen Kirkegårdsgruppa 2007

Ove Andreassen
kirkeverge Stor-Elvdal

Ivar Manum
kirkeverge Stange

Terje Alfnes
siv.agr. Ås

Vedlegg som referanse:

Ønsker og forslag kirkegårdseminar Koppang 19.5.08. Oppsummering gruppearbeid m.m. om utvikling minnelund/minnested på kirkegårder, sammenstilt av T. Alfnes 30.6.08, supplert 7.11.08. "Msted-oppsum-Koppang082"